

УДК 378.4(477.43)“1918/1920”:057.87:023.5

А.Л.Донець

Студенти і вдосконалення роботи бібліотеки Кам'янець-Подільського університету (1918–1920 рр.)

На основі архівних і опублікованих джерел, праць українських істориків досліджується роль студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету у вдосконаленні роботи фундаментальної бібліотеки в 1918–1920 рр., зокрема, взаємодія студентської громади з адміністрацією вишу у процесі використання навчальної та наукової літератури, налагодженні роботи читального залу.

Автор використовує унікальні документи, які зафіксували жорсткі оцінки молоді роботи бібліотечних структур та їх працівників у різний час, а також низку скарг і пропозицій, спрямованих на негайне вирішення виявлених нею поточних проблем і поліпшення якості обслуговування її читачьких інтересів та запитів. Встановлено імена окремих студентів і з'ясовано їх участь у практичній роботі з удосконалення бібліотечного фонду, його наповнення різноманітною літературою з різних книгозбірень регіону і столиці. Каталогізацію придбаних видань прищвиджував процес користування ними, що позитивно впливало на якість підготовки фахівців різних спеціальностей.

Значну увагу звернуто на об'єднання студентів історико-філологічного факультету в бібліографічний гурток, де вони отримували теоретичні знання з наукової бібліографії, перший корисний практичний досвід зі створення опису дослідницьких і науково-популярних праць відомих українських діячів.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський державний український університет, ректор, бібліотекар, помічник бібліотекаря, студенти, фундаментальна бібліотека, бібліографічний гурток.

Як свідчить сучасна практика, жоден університет світу не може обійтися без бібліотечних фондів, які формувалися впродовж віків і нагромадили величезну науково-технічну інформацію – основу формування наукового світогляду майбутніх фахівців. Історія вищих навчальних закладів переконує: там, де були створені потужні бібліотеки, як підрозділи вишів, успішно відбувався навчально-виховний процес, організувалася ефективна науково-дослідна робота. Це добре розуміли фундатори одного із двох державних українських університетів – Кам'янець-Подільського, яким довелося займатися створенням бібліотеки практично з нульової відмітки.

У працях дослідників (О.М.Завальнюк [16], [17], [19], [20], О.Б.Комарніцький [21], [22], В.С.Прокопчук [25], [26] та ін.) ґрунтовно простежено різні аспекти заснування і розвитку бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (К-ПДУУ) у 1918–1920 рр. Утім, участь у цьому процесі студентської молоді відображено все ще недостатньо. Метою нашого повідомлення є розкриття ролі студентства у раціональному використанні бібліо-

течного фонду, а також налагодженні якісної роботи читальні. Кризові соціально-економічні процеси, які погіршували становище України в умовах світової війни і революції аж ніяк не означали, що спочатку треба було досягти виходу із кризи, а вже потім братися до розв'язання актуальних освітньо-культурних проблем. За такого підходу Україна 1917–1920 рр. не мала б ні своїх університетів, ні університетських бібліотек, ні інших цінних з культурного погляду інституцій.

Як свідчать документальні джерела, підвалини бібліотечного фонду К-ПДУУ склала подарована різножанрова і різнотематична література. Ректор І.Огієнко, передавши університету частину своїх книг, особистим прикладом закликав громадськість “докласти й свою долю до збудування нового культурного осередка і подарувати в бібліотеку Університету книжок, що їх тепер відчувається особливою потреба і що їх тепер немає змоги придбати навіть за великі гроші” [27]. Невдовзі на заклик керівника відгукнулися громадські об'єднання, наукові інституції, навчальні заклади, духовенство. До університету перевозили бібліотеки покинутих маєтків та розформованих або розгромлених державних установ [25, с. 15, 16, 18, 19].

Крім навчальної літератури, надходили примірники газет, які друкувалися у Кам'янці-Подільському: “Свято Поділля”, “Подольский край”, “Подольская Мысль”, “Подільські губерніальні відомості”, “Поділля”, “Життя Поділля”, “Україна”, “Новий шлях”, “Наш Шлях”, “Трудова громада”, “Громада”, “Селянська думка”, “Робітнича газета”, “Вісник Української народної Республіки”, “Боротьба” та ін. З березня 1920 р. університет почав отримувати україномовну пресу зі Львова [13, арк. 34].

У своїх спогадах приват-доцент університету Л.Білецький вказує, про те, що на початку вересня 1918 р. під бібліотеку у головному навчальному корпусі було відведено дві невеликих кімнати першого поверху, внизу праворуч сходів, що вели нагору [30, арк. 90].

Працівники впорядковували бібліотечний фонд, структурували його за десятизмальною системою. До кінця 1919 р. в інвентарній книзі було зафіксовано 20045 видань (8410 – були ще не зареєстрованими), поділених на 10 груп: 1) загальні твори, 2) філософія, 3) релігія, 4) соціальні науки, 5) філологія, 6) точні науки, 7) прикладні науки, 8) мистецтвознавство, 9) література і 10) історія [9, арк. 43 зв. –45] – це засвідчило, з одного боку, наявність видань з усіх основних галузей науки, представлених у навчальних планах, а з іншого, як зазначав І.Огієнко, перевагу гуманітарної складової над іншими. Україномовної літератури було порівняно небагато, тож читачі користувалися переважно російськомовними виданнями, яких також не вистачало.

Крім загальної (фундаментальної) бібліотеки, спільної для всіх спеціальностей, були започатковані факультетські книгозбірні, літературу для яких закупляли переважно вчені, які побували у різних відрядженнях [20, с. 250].

Рациональному використанню літератури молоддю сприяло відкриття читального залу. Про це 21 вересня 1919 р. повідомила місцева преса [29]. З цього часу літературу з бібліотечного сховища почали видавати у новий підрозділ для

користування, і вже до 1 січня 1920 р. відвідувачі читального залу опрацювали 1416 примірників. Студентство, а також ті громадяни міста (за вересень-грудень 1919 р. таких нараховувалося 48), яким ректор дозволив тут працювати, охоче скористалися можливістю короткочасної роботи з книгами. За 10 днів вересня 1919 р. кількість відвідин читальні становила 64, у жовтні – 438, листопаді – 885 і грудні – 1851 [9, арк. 43 зв. -45].

Читачі активно користувалися залом і наступного року. Так, у січні 1920 р. 1198 відвідувачів, зокрема й 35 сторонніх осіб, побували тут 1408 разів, у лютому – відповідно 1247 і 1483 [28]. У березні кількість відвідувань зросла до 1445, у квітні – 569 читачів 601 раз побували у читальні; у травні зафіксували 625 відвідувань, у червні – 915, липня – 610, серпні – 381 і вересні – 167 [11, арк. 5].

Зменшення показників у квітні-травні можна пояснити тим, що студенти були змушені займатися заробітками працювали в різних установах, а також обробляли городи, носили воду, рубали дрова, у червні – вересні – канікулярним періодом (лише частина студентів мала академзаборгованість і працювала над її ліквідацією). З 1 жовтня 1919 р. до 1 жовтня 1920 р. у читальні 115 студентів отримали для опрацювання 6812 примірників літератури (в середньому по 5,9 видань на одного відвідувача) [11, арк. 2 зв.].

У липні-вересні 1920 р. читальня видала 410 видань, які групувалися так: загальна література – 46, філософія – 25, релігія – 32, соціальні науки – 70, філологія – 12, точні науки – 49, історія – 45. Обслуговування в читальному залі здійснювали двоє працівників – О.Н.Кімалє та О.І.Федорова. На жаль, не всі вимоги читачів вони задовольняли. За М.І.Ясінським, у травні-червні 1920 р. 357 замовлень на літературу не виконали через об'єктивні причини [32].

Через дефіцит вільних приміщень читальня займала відносно невелику кімнату на першому поверсі, поруч з двома іншими, які використовувала бібліотека. Замовлені читачами книги доводилося переносити через коридор, що ускладнювало роботу працівників [8, арк. 6].

Окремі студенти відіграли важливу роль у формуванні бібліотечних фондів. Молодим людям вдалося розшукати і вручити ректору один із трьох Литовських статутів XVI ст. [23, с. 673] Студент Широцький подарував університету “Требник 1695 р.” [31, арк. 65].

Наприкінці 1918 р. саме студентом було перевезено бібліографічні раритети з дворянської бібліотеки, що знаходилася в одному із маєтків Могилівського повіту Поділля. Власниця прибула до університету і запропонувала купити її книгозбірню, в основному російські, англійські, французькі і німецькі книги. Здійснити важливе доручення погодився студент фізико-математичного факультету Сергій Квасницький. Керівництво забезпечило його необхідними посвідченнями і перепустками. Діставши у розпорядження вагон, він написав на ньому “Бібліотека для Кам'янець-Подільського Університету”. Транспорт почергово причіпляли до різних потягів, “і він просувався далі, часом стоячи серед поля вночі під час стрілянини”, – згадував С.Квасницький після того, як успішно завершив свою місію [23, с. 672].

У січні 1919 р. за дорученням ректора, помічник бібліотекаря Ю.Гудзій, секретар студентських справ М.Грінченко (обидва студенти) та приват-доцент Л.Білецький отримали завдання перевезти з Києва книги, подаровані університетом св.Володимира, Духовною академією та закуплені в столичних книгарнях. “В дорозі не раз до нашого вагону з книжками, де вартували ми з М.Грінченком, на деяких станціях хотіли вдертися козаки “невідомої армії і невідомої формації”, дуже багато їх тоді блукало на станціях [...] По дорозі виявилося, що до того ж потягу був причеплений вагон з вибухівкою. Тому всі пасажери боялися зірватися в повітря разом з книжками. Знову були поломки вагону. Але зі страхами вдалося все-таки добратися на початку лютого 1919 року до Кам’янца і доставити так необхідну для університету літературу”, – згадував Ю.Гудзій [6, с. 231].

У вересні 1919 р. до Кам’янца-Подільського прибув студент Київського географічного інституту (діяв при університеті св. Володимира) Лев Биковський [1], який поповнив контингент історико-філологічного факультету К-ПДУУ [17, с. 583]. Навчаючись у столиці, він захопився бібліотечною справою і періодично працював у Національній, а згодом Всенародній бібліотеці України при Українській Академії наук. Його досвід став справжньою знахідкою для організації роботи бібліотеки.

Л.Биковський отримав посаду другого помічника бібліотекаря в К-ПДУУ. Про нове місце роботи він згадував так: “Всі стіни в два поверхи від гори до долу, довкруги бібліотечної зали (колишньої церкви) були щерть виповнені полицями з книгами на них. Вони вже там не містилися й почали обосновувати полицями мури-стовпи, що стояли серед приміщення, підпираючи стелі. Окрім того, в окремій залі була уряджена студентська читальня з підручною книгозбіркою. Абетковий каталог був почасти злягоджений і давав доступ до більшої частини книжок” [3, с. 45].

Володіючи належною підготовкою, студент швидко увійшов до колективу бібліотекарів, працював над книгозбором, порядкував та опрацьовував його, виконував доручення, наглядав за роботою працівників бібліотеки, читального залу, робив відповідні зауваження і пропозиції [2, с. 4].

У жовтні 1919 р. керівництво університету доручило йому перевезти з містечка Янів Вінницького повіту цінну бібліотеку графа А.Холоневського – кілька тисяч томів. Обставини військового часу загрожували книгозбірні знищенням, представники графа звернулися до ректора з проханням перевезти книги до університету й включити їх на правах депозиту в університетську бібліотеку. І.Огієнко погодився, і відрядив Л.Биковського з відповідними повноваженнями до економії маєтку. В обставинах військового часу (УГА саме відступала від Києва) студенту вдалося без перешкод добратися до маєтку. Українська залога, що стояла в селі, пішла на зустріч – стрільці допомогли пакувати книги й доставити на залізницю, роздобувши відповідний вагон. Але доправити його з бібліотечним вантажем до Кам’янца-Подільського Л.Биковському не судилося. Чекаючи відправлення із Жмеринки до Проскурова, він контактував

з хворими козаками Наддніпрянської армії УНР і заразився тифом. Щоб не втратити літературу і контроль над собою, довелося негайно передати вантаж до місцевої української гімназії під розписку. Сам повернувся до університету без літератури [3, с. 50-51]. “Тремтячи від гарячки, ... встиг скласти ректорові жалюгідне справоздання з невдалої виправи й добігти до хати, де хвороба звалила ... з ніг і викреслила з ... життя майже шість тижнів часу” [3, с. 52].

Одужавши наприкінці січня 1920 р., повернувся до навчання і бібліотечної роботи, додатково виконував обов'язки члена міського бібліотечного товариства та університетського бібліографічного гуртка. У 1920 р. місцева щоденна газета “Наш шлях” періодично вміщувала замітки Л.Биковського на бібліографічні теми: “Нова українська бібліографічна організація”, “Бібліографія. (Що таке бібліографія?)”, “Міжнародна бібліографія”, “Українські бібліографічні організації”, “Журналістика українського студентства”, “Бібліографія творів з бібліотекознавства українською мовою”, “Українська державна бібліографія” та ін. Л.Биковський вважав, що “стан бібліографії є найкращим показником ступеня культури даного народу” [4].

Архівні джерела свідчать, що на постійній посаді помічника бібліотекаря працював студент фізико-математичного факультету Іван Ардатов [14, арк. 9].

Бібліотека стала найбільш жвавим підрозділом університету, до якого тягнулися практично усі викладачі і студенти – тут містилися книги і журнали, потрібні одним для розробки курсів лекцій, іншим – для підготовки до занять, заліків, іспитів, виконання рефератів тощо. Причому попит на літературу з обох сторін був досить високий і підвищувався з ростом професорсько-викладацької корпорації і студентського контингенту та придбання нових видань [20, с. 251].

Наприкінці 1919 р. в університеті почало діяти бібліографічне товариство (інша назва – науковий бібліографічний гурток), яке об'єднало студентів. Його очолив приват-доцент М.А.Плевако. Товариство мало на меті “формування наукової бібліографії творів українського красного письменства, фольклору, історії, літератури й критики”. Про це йшлося у “Статуті наукового бібліографічного гуртка студентів історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету” [24]. Керівник присвятив одну зі своїх лекцій актуальним питанням сучасної бібліографії. Після того робота членів товариства (гуртка) значно активізувалася. У січні-квітні 1920 р. вони склали бібліографію праць Бориса Грінченка і творів про нього [4].

Попри здобутки, вистачало і проблем. Траплялося, що хлопці і дівчата не могли отримати рекомендовані професурою книги. Так, через відсутність підручників для підготовки до іспитів студенти сільськогосподарського факультету у березні 1920 р. висловилися за перенесення екзаменаційних випробувань на більш пізній термін з тим, щоб встигнути направити своїх товаришів до Львова і Кракова для закупівлі дефіцитної навчальної літератури [7].

Щоб виявити подібні проблеми, донести їх до відома керівництва і спільно знайти шляхи розв'язання, у 1919 р. молодь започаткувала “Книгу студентських пропозицій” [8, арк. 5-10]. Вона стала своєрідним прото-форумом і є нині над-

звичайно цікавим джерелом до вивчення роботи бібліотеки та студентського побуту.

Юнаки і дівчата залишали у книзі свої пропозиції і зауваження щодо роботи читального залу, а також перелік тих видань, які були потрібні студентам для навчання. У січні 1920 р. бібліотекар С.О.Сірополко, опрацювавши “Книгу”, повідомляв І.І.Огієнкові, що студентська молодь висловилася за придбання літератури з сільського господарства, сферичної тригонометрії, політичної економії, хімії, української літератури, вказавши праці М.І.Туган-Барановського, С.М.Реформаторського, В.К.Винниченка, О.Поліщука, словники Шумлянського, “Велику енциклопедію” під редакцією Южакова та ін. книги, яких бракувало у фонді [7, арк. 36], [8, арк. 5, 5 зв., 21 зв.]. Декілька записів з того ж джерела нарікають на відсутність єврейської літератури і прохають придбати такі видання в оригіналі або у перекладі [8, арк. 5-10].

Першочерговими невирішеними проблемами тривалий час залишалися освітлення і тепло в читальному залі. У багатьох студентів не було можливості опалювати і освітлювати ті приміщення, де вони проживали, або не вистачало елементарних предметів умеблювання, тому читальня залишалася єдиним місцем, де молоді люди могли займатися самонавчанням. “Є конче негайно зарядити опалювання!!! В читальній, бо в такій зимі неможливо учитися і для тих, як я, які вдома (на квартирі) учитися не можуть і мусять вчитися якнайбільше в читальні... бо, (студенти – Авт.) вдома не можуть читати за браком стола, спокою необхідного для науки”, – писав студент-математик [8, арк. 2]. Потрібних меблів не вистачало і у читальному залі. Студенти просили в адміністрації додаткову шафу для книг, стільці, столи [8, арк. 3 зв.]. Подібних побажань було чимало.

Серед інших зауважень студентів було наприклад, впорядкування каталогу, зокрема побажання конкретно вказувати книги, які знаходилися не на відповідному місці. Найбільше такі пропозиції стосувалися богословської літератури, наприклад: “Каталог відділу “Релігія” треба з більшою увагою ще раз систематизувати по відділам. Праці вчених, які плумачуть Святе Письмо, віднести у відповідний відділ, а не у відділ патрології” [8, арк. 1 зв.].

Для того, щоб якомсь поліпшити своє матеріальне становище, зранку студенти працювали, тож навчальний процес відбувався у другій половині дня. “Бажано було б, якби давали читати книжки з читальні дома”, – пропонував студент правник М.Карабут [8, арк. 2 зв.]. “Позаяк велика кількість студентів мають змогу навчатися тільки вночі, було б бажано, аби книги видавали з книгозбірні”, – висловлювався студент-природник [8, арк. 3]. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми було продовження роботи читального залу: “З огляду на те, що велика кількість студентів мають вранці посади, а ввечері слухають лекції, часу для читання книжок не залишається. Тому, якщо книжки не видаються додому, то треба продовжити час читання до 10-ї години ввечера і по святах цілий день держати читальню одкритою, бо це єдиний час, коли можна надовше і більш серйозно сісти над книжкою,” – наголошував студент правничого факультету Ю.Корчак-Чепурківський 7 листопада 1919 р. [8, арк. 3].

Університет передплачував чимало періодичних видань. Саме в читальному залі студенти отримували інформацію про військово-політичні події в Україні та світі, стан культурних справ в регіоні. Часто працівники бібліотеки, користуючись можливістю, забирали газети завчасно для власних потреб, чим викликали невдоволення студентів. Очевидно, читальний зал був чи не єдиним місцем, де молоді люди дізнавалися про останні новини у той тривожний час [8, арк. 15, 15 зв., 17 зв., 18].

Керівництво вишу вчасно реагувало на повідомлення студентів. 11 листопада 1919 р. ректор І.Огієнко залишив у “Книзі” власноручний запис: “Усе зазначене тут почитав і наказую: 1. Шафу принести. 2. Вивісити оповістку, що в читальні забороняється говорити. 3. Наказую палити в обох пічках. 4. Читальню відчиняти і по неділях та святах від 10 годин ранку і до 8 годин вечора. Зарплату урядовців розбити по 5 годин в зміну. 5. Додому видавати книжки по постанові РСП [Ради студентських представників – Авт.] 6. Переробити електрику в читальні. 7. Усі часописи повинні доставлятися в читальню не пізніше 1 години ранку” [8, арк. 3 зв.-4].

Чимало зауважень студентів стосувалися професури, котра, користуючись книгами з бібліотеки, не повертала їх вчасно. Відповідно до “Правил бібліотеки” викладачі могли отримувати терміном на 1 місяць не більше 15 книг, студенти – 3 книги. Щоправда, у примітці зазначалося, що викладачам термін міг бути продовжений до завершення викладання ними їх лекційних курсів, тому література тривалий час не поверталася і це відверто не подобалося студентам [10, арк. 18]. В університетському молодіжному журналі “Нова думка”, спарене число якого явилось у березні 1920 р., студент Філь Гай з іронією запитував адміністрацію: “Чому одну й ту ж книжку студент може прочитати за два дні, а професор читає її два місяці? Я вже скільки думав, але ніяк цього питання вирішити не могу. Таке важке воно” [5, с. 79].

Ще у січні 1920 р. бібліотекар доповідав ректорові, що студенти нарікають на поведінку професури, яка вчасно не повертає до фонду книги, а професор М.М.Столяров взагалі взяв додому майже всі книги з аналітичної геометрії [10, арк. 29]. Попри старання працівників бібліотеки дисциплінувати читачів з-поміж професорсько-викладацької корпорації (направляли письмові нагадування), результати загалом були невтішні. Ті, хто потрапив під критичний приціл, виправдовувалися і запевняли, що “повернути книжки вони не можуть, бо вони потрібні для викладання лекцій” [10, арк. 30].

Зауваження студентів стосувалися і тих працівників університету, які поєднували виконання посадових обов’язків з навчанням на різних факультетах (заочного відділення тоді не існувало). 26 жовтня 1920 р. студент Микола Гадзінський у заяві на ім’я ректора, підтриманій 27 його товаришами, поскаржився на привілейоване становище працівників канцелярії студентських справ і бібліотеки, які могли використовувати по 2 підручники упродовж цілого місяця. “Привілею цю вони використовують так широко, що я, – стверджував скаржник, – наприклад, вимагаю вже три місяці один підручник, але мені не вдалося

його і побачити, позаяк він переходить з рук в руки. Аналогічних випадків у цій справі як зо мною, так і з іншими студентами, було дуже багато” [12, арк. 116].

Того ж дня правління університету, реагуючи на скаргу, заборонило службовцям-студентам брати з бібліотечного фонду додому навчальну і наукову літературу, але не белетристику (дозволялося по кілька примірників), що у підсумку зняло непотрібну напругу з-поміж студентства [15, арк. 3].

Один з читачів систематично скаржився на те, що не усі студенти поводять себе в читальному залі дисципліновано: сміються та розмовляють. Нижче один із дотепників виправивши своїм чорнилом граматичні помилки у записі скажника, зауважив, що перш, ніж нарікати, варто було б вивчити українську граматику [17]. Такі записи відображають гумор та настрої юнаків і дівчат, тієї складної революційної доби.

Отже, студентство К-ПДУУ брало активну участь у вдосконаленні роботи вишівської бібліотеки, яка стала одним із центрів навчального життя студентства. Університетська молодь найактивніше проявила себе у процесі впорядкування бібліотечного фонду, вдосконаленні роботи читального залу. Деякі студенти (Л. Биковський, І. Ардатов) працювали на постійній основі помічниками бібліотекаря, Л. Биковський залишив помітний слід в діяльності університетської бібліотеки, поширенні бібліографічних знань.

Студенти з цікавістю працювали у бібліографічному гуртку. Точкою взаємодії студентства і адміністрації вишу стала “Книга для записів студентських пропозицій”. На її основі здійснювалися заходи із поліпшення обслуговування читачів, створення кращих матеріально-побутових умов для відвідувачів читального залу. Тим самим молодь залучилася до колективного життя, відчувала свою приналежність до університетської спільноти і вдосконалення *alma mater*.

Список використаних джерел та літератури

1. Баран, М. Биковський Лев / М. Баран // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника / [За ред. М. М. Романюка]. – Львів, 2003. – Вип. 10. – С. 483-484.
2. Биковський, Л. Бібліотека Кам’янець-Подільського Державного Українського Університету (Спомини) / Л. Биковський. – Нью-Йорк – Вінніпег, 1949. – С. 4.
3. Биковський, Л. Книгарні – бібліотеки – академія: Спомини (1918–1922) / Л. Биковський. – Мюнхен – Денвер: Видавництво “Дніпрова хвиля”, 1971. – 154 с.
4. Биковський, Л. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Наш шлях: Щоденна демократична газета. – Кам’янець-Подільський. – 1920. – 20 травня. – Ч. 98. – С. 4.
5. Гай, Ф. Про читальню / Філь Гай // Нова думка. – Кам’янець на Поділлі, 1920. – Ч. I-II. – С. 78-79.
6. Гудзій, Ю. З життя Кам’янець-Подільського державного українського університету. Спомини лікарського помічника й скарбника університету (1918–1920) / Ю. Гудзій. – С. 290-295.
7. Державний архів Хмельницької області (далі – ДАХО), ф. р-582, оп. 1, спр. 72, 76 арк.

8. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 75, 23 арк.
9. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 89а, 80 арк.
10. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 99, 60 арк.
11. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 100, 6 арк.
12. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 101, 144 арк.
13. ДАХО, ф. р-582, оп. 1, спр. 137, 207 арк.
14. ДАХО, ф. р-302, оп. 1, спр. 194, 49 арк.
15. ДАХО, ф. р-582, оп. 2, спр. 224, 66 арк.
16. Завальнюк, О. М. Громадсько-політичне життя Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918–1920рр.) / О. Завальнюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2000. – Т. 4 (6). – С. 195-205.
17. Завальнюк, О. М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918–1921 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – 631 с.
18. Завальнюк, О. М. Кам'янець-Подільський державний університет (1918–2005 рр.): сторінки історії / О. Завальнюк, О. Комарніцький // Український історичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 81-92.
19. Завальнюк, О. М. Національно-патріотичне виховання студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету: історичний аспект (1918–1920 рр.) / О. Завальнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2008. – Т. 11: Матеріали сьомого круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету”. – С. 3-19.
20. Завальнюк, О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): монографія / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 644 с.
21. Комарніцький, О. Б. До питання про самоорганізацію студентів Кам'янець-Подільського державного українського університету: історичний аспект (1918–1920 рр.) / О. Комарніцький, Н. Макогончук // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2008. – Т. 11: Матеріали сьомого круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету”. – С. 20-31.
22. Комарніцький, О. Б. Профспілкова організація студентів, аспірантів та докторантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичний нарис / О. Комарніцький, М. Моштак. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2006. – 216 с.
23. Пашенко, О. Заснування Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету / Олімпіяда Пашенко // Наша культура. – 1936. – Кн.10 (18). – С. 671-677.
24. Плевако, М. А. В справі вивчення Поділля. (До кам'янецьких дослідувачів старовини, вчених, самовидавців минулого і всього подільського громадянства) / М. А. Плевако // Освіта. – Кам'янець на Поділлі, 1919. – 1 березня. – № 5. – С. 8.
25. Прокочук, В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного універ-

ситету: роки становлення й розвитку: історичний нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 284 с.

26. Прокопчук, В. С. І.Г.Сливка – організатор і перший керівник фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету / В. С. Прокопчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Вип. 2. – С. 20-30.

27. Сливка, І. Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету // Свято Поділля: Одноденна газета. – Кам'янець-Подільський: Видавництво Подільського Українського товариства “Просвіта”. – 1918. – 22 жовтня. – С. 7-8.

28. Університетське життя // Наш шлях. – 1920. – 3 березня. – Ч. 43. – С. 4.

29. Університетська читальня // Трудова громада. – 1919. – 21 вересня. – № 65. – С. 7.

30. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 3876, оп. 1, спр. 3, арк. 90.

31. ЦДАВО України, ф. 2582, оп. 1, спр. 187, арк. 65.

32. Ясинський, М. Матеріали до статистики фундаментальної бібліотеки Кам'янець-Подільського Університету / М. Ясинський // Наше життя. – Кам'янець на Поділлі, 1920 р. – Ч. II-III. – С. 75.

Anastasia Donets

The students and the improvement of work of the Library of Kamjanets-Podilskiy university (the 1918–1920s)

On the basis of archive and published documents, works of Ukrainian historians it is being researched the role of the students of Kamjanets-Podilskiy state Ukrainian university in improvement of the work of the fundamental library in the 1918–1920s, in particular, the interaction of the student community with the administration of the higher education establishment in the process of use of educational and scientific literature, setting up the work of the reading room.

The author uses unique documents, that noted a hard assessment of the youth regarding the work of library structures and their workers at different time, and a range of complaints and suggestions, aiming at an immediate solving of urgent problems, discovered by it, for improvement of the quality of service of reader's interests and inquiries. The names of peculiar students have been found out and their participation in practical work for improvement of the library fund has been established, its filling with varied literature from different libraries of the region and the capital. The cataloging of the acquired editions was accelerated by the process of their use having a positive effect on the quality of preparation of specialists in different majors.

A great attention has been paid to joining of the students of historical and philological department into a bibliographic society, where they got theoretical knowledge in scientific bibliography and the first practical experience in creating a list of research and popular science works of famous Ukrainian figures.

Keywords: *Kamjanets-Podilskiy state Ukrainian university, rector, librarian, assistant librarian, students, fundamental library, bibliographic society.*

А.Л.Донец

Студенты и усовершенствование работы библиотеки Каменец-Подольского университета (1918–1920 гг.)

На базе архивных источников, работ украинских историков исследуется роль студентов Каменец-Подольского государственного украинского университета в усовершенствовании работы фундаментальной библиотеки в 1918–1920 гг., в частности, взаимоотношение студенческого сообщества с администрацией высшей школы в процессе использования учебной и научной литературы, налаживании работы читального зала.

Автор использует уникальные документы, в которых зафиксировано жёсткое оценивание молодёжью работы библиотечных структур и их работников в разное время, а также, цепочку жалоб и предложений, направленных на срочное решение обнаруженных текущих проблем и улучшения качества обслуживания читательских интересов и запросов. Установлены имена отдельных студентов и выяснено их участие в практической работе по усовершенствованию библиотечного фонда, его наполнения разнообразной литературой из библиотек региона и столицы. Каталогизацию приобретённых издательств ускорял процесс их использования, что положительно влияло на качество подготовки профессионалов разных специальностей.

Значительное внимание уделено объединению студентов историко-филологического факультета в библиографический кружок, в котором они получали теоретические знания по научной библиографии, первый полезный опыт над созданием описи исследовательских и научно-популярных работ известных украинских деятелей.

Ключевые слова: *Каменец-Подольский государственный украинский университет, ректор, библиотекарь, помощник библиотекаря, студенты, фундаментальная библиотека, библиографический кружок.*

Одержано 10 червня 2014 року